

Poslovno-komercialna šola Celje

Poklicna in strokovna šola

ODNOS MLADIH DO SIVE EKONOMIJE NA INTERNETU

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorji:

Luka Kolar, 4. b
Sandi Žnidarič, 4. b
Dejan Vrtačnik, 4. b

Mentorja:

Manja Ferme Rajtmajer, univ. dipl. ekon.
Aleš Confidenti, univ. dipl. organizator

Celje, marec, 2011

Poslovno-komercialna šola Celje

Poklicna in strokovna šola

ODNOS MLADIH DO SIVE EKONOMIJE NA INTERNETU

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorji:

Luka Kolar, 4. b
Sandi Žnidarič, 4. b
Dejan Vrtačnik, 4. b

Mentorja:

Manja Ferme Rajtmajer, univ. dipl. ekon.
Aleš Confidenti, univ. dipl. organizator

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, 2011

ZAHVALA

Zahvaljujemo se naši mentorici Manji Ferme Rajtmajer in somentorju Alešu Confidentiju, ki sta nam po svojih najboljših močeh svetovala in pomagala. Zahvaljujemo se tudi Ireni Lastnik, prof., za jezikovni pregled raziskovalne naloge.

Luka, Sandi, Dejan

KAZALO

1 UVOD	4
1.1 OPREDELITEV PODROČJA IN RAZISKOVALNEGA PROBLEMA	4
1.2 DOLOČITEV RAZISKOVALNIH CILJEV	5
1.2.1 CILJI V TEORETIČNEM DELU NALOGE	5
1.2.2 CILJI V PRAKTIČNEM DELU NALOGE	5
1.3 OPREDELITEV HIPOTEZ	7
1.4 METODOLOGIJA	7
1.5 OMEJITVE PRI RAZISKAVI	7
2 OPREDELITEV SIVE EKONOMIJE	8
2.1 DEJAVNOSTI SIVE EKONOMIJE	9
2.2 OBSEG IN MERJENJE SIVE EKONOMIJE	10
2.3 POSLEDICE SIVE EKONOMIJE	11
2.3.1 NEGATIVNE POSLEDICE	11
2.3.2 POZITIVNE POSLEDICE	12
2.4 RAZLOGI ZA SIVO EKONOMIJO V SLOVENIJI	13
2.5 VELIKOST SIVE EKONOMIJE V SLOVENIJI IN TUJINI	14
2.6 SPREMEMBE ZAKONA	16
2.6.1 DELO NA ČRNO	16
2.6.2 ZAPOSLOVANJE NA ČRNO	18
3 PIRATSTVO	19
3.1 OPREDELITEV PIRATSTVA	19
3.2 ZGODOVINA PIRATSTVA	20
3.3 FILMSKA INDUSTRIJA	20
3.3.1 ZNAČILNOSTI	20
3.3.2 TRG LEGALNIH FILMOV BREZ PIRATSTVA	20
3.3.3 POJAV PIRATSKIH FILMOV	21
3.3.4 POJAV PIRATSTVA NA FILMSKEM TRGU	22
3.4 PIRATSTVO V GLASBENI INDUSTRIJI	22
3.4.1 OBLIKE PIRATSTVA V GLASBENI INDUSTRIJI	23
3.5 POSLEDICE IN UKREPI	24
3.6 VRSTE PIRATSTVA PROGRAMSKE OPREME	25
3.6.1 TORRENTI IN TORRENT STRANI (TRACKERJI)	26
3.7 ZAKON O VAROVANJU AVTORSKIH PRAVIC	27
3.7.1 AVDIOVIZUALNA DELA	27
3.7.2 RAČUNALNIŠKI PROGRAMI	28
3.7.3 CIVILNA KAZEN	28
4 PRAKTIČNI DEL NALOGE	29
4.1 IZBOR IN STRUKTURA VZORCA	29
5 OVREDNOTENJE HIPOTEZ	43
6 ZAKLJUČEK	44
7 VIRI IN LITERATURA	45
8 PRILOGA	I

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Odstotna porazdelitev internetnih piratov po starosti v letih	22
Graf 2: Struktura anketirancev po spolu	29
Graf 3: Struktura anketirancev po starosti.....	30
Graf 4: Ali ste že slišali za izraz siva ekonomija	31
Graf 5: Pod izrazom siva ekonomija razumem:	32
Graf 6: Katere dejavnosti sive ekonomije ste že opravljali?	33
Graf 7: Ali poznaš ljudi, ki opravljajo dejavnosti sive ekonomije?	34
Graf 8: Ali uporabljate piratske datoteke?	35
Graf 9: Katere vsebine najpogosteje prenašate z interneta?.....	36
Graf 10: Kolikokrat na teden uporabljate piratske strani?	37
Graf 11: Zakaj se odločate za piratstvo?	38
Graf 12: Katere strani uporabljate za prenos ilegalnih vsebin z interneta?.....	39
Graf 13: Zakaj se odločate za nakup originalnih izdelkov?	40
Graf 14: Ali veste, kakšne so kazni za ilegalno prenašanje vsebin z interneta?	41
Graf 15: Ali uporabljate originalno različico Windows?	42

KAZALO TABEL

Tabela 1: Delež sive ekonomije v BDP v tranzicijskih državah	14
Tabela 2: Delež sive ekonomije v % BDP za države Srednje in Južne Amerike.	15
Tabela 3: prikazuje povprečni obseg sive ekonomije v azijskih državah.	15

POVZETEK

V raziskovalni nalogi smo raziskali, da večina ne pozna pojma siva ekonomija, vendar so vseeno seznanjeni z njo v vsakdanjem življenju, ko opravljajo različna dela, kot so npr.: neprijavljeno delo, delo na črno, napitnine od strank, ilegalne igre na srečo in podobno. Spoznali smo tudi katere dejavnosti obsega siva ekonomija in se podrobno seznanili z njimi. Seznanili smo se tudi z najpogostejšimi metodami za merjenje sive ekonomije. V raziskovalni nalogi smo tudi podrobneje predstavili obseg sive ekonomije v Sloveniji in drugje po svetu ter se seznanili z negativnimi in pozitivnimi posledicami sive ekonomije. Poiskali smo tudi razloge za takšen obseg sive ekonomije v Sloveniji in drugje.

Ker pa naša raziskovalna vsebuje sivo ekonomijo na internetu, smo tudi podrobneje predstavili piratstvo in njegovo zgodovino. Osredotočili smo se na filmsko in glasbeno industrijo ter računalniško opremo. Predstavili smo tudi posledice in ukrepe ter podrobneje raziskali zakon o varstvu avtorskih pravic.

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV PODROČJA IN RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

Ljudje se pogosto srečujemo s sivo ekonomijo, še posebej mladi. Mladi v današnjem času veliko časa preživimo na računalniku, uporabljamo predvsem internet. Na internetu pa se danes najde oziroma dobi vse, od filmov, glasbe, iger, programske opreme do vseh možnih informacij. Ne zavedamo oziroma ne sprašujemo pa se, če je to sploh dovoljeno. Zanima nas, če obstaja kakšen pravilnik o prenašanju raznih datotek ali je vse skupaj zastonj.

V današnjem času, času recesije, je zelo težko najti zaposlitev, tako za odrasle kot za študente. Večinoma mladi iščemo študentsko delo preko študentskega servisa. Pogosto pa se zgodi, da nam delodajalec ponudi denar na roko. V takem primeru se sprašujemo, kaj storiti, sprejeti ali ne. Vemo, da to zakonsko ni dovoljeno, ne vemo pa, kakšne so posledice oziroma kazni.

1.2 DOLOČITEV RAZISKOVALNIH CILJEV

1.2.1 CILJI V TEORETIČNEM DELU NALOGE

V teoretičnem delu želimo s pomočjo znanstvenih in strokovnih podlag s področja sive ekonomije ugotoviti:

- kaj je siva ekonomija;
- katere dejavnosti obsega siva ekonomija;
- katere so metode merjenja sive ekonomije;
- negativne in pozitivne posledice sive ekonomije;
- razloge za sivo ekonomijo;
- velikost sive ekonomije v Sloveniji in v tujini;
- kaj ureja zakon o avtorskih pravicah;
- kakšna je vsebina avtorske pravice.

1.2.2 CILJI V PRAKTIČNEM DELU NALOGE

V praktičnem delu želimo ugotoviti:

- ali anketiranci vedo katere dejavnosti obsega siva ekonomija;
- ali anketiranci poznajo pojem siva ekonomija;
- ali se anketiranci poslužujejo piratstva;
- katere piratske vsebine se največ prenašajo s interneta;
- katere spletne strani uporabljajo anketiranci za prenos podatkov;
- katere programe uporabljajo anketiranci pri prenosu datotek;
- zakaj se anketiranci odločijo za piratstvo;
- ali anketiranci vedo, da se pripravlja nov zakon o piratstvu;
- ali anketiranci, ki vedo za pripravo novega zakona le-tega podpirajo;

- ali se moški pogosteje odločajo za prenos piratskih vsebin kot ženske;
- ali tisti, ki prenašajo piratske vsebine poznajo kazni za to početje.

1.3 OPREDELITEV HIPOTEZ

Pred začetkom izvajanja raziskovalne naloge smo si postavili naslednje hipoteze:

H 1: Večina anketirancev pozna pojem siva ekonomija.

H 2: Večina anketirancev pozna dejavnosti, ki jih obsega siva ekonomija.

H 3: Največ prenosov je na področju računalniških iger.

H 4: Pri anketirancih moškega spola je več nelegalnih načinov prenosov kot pri ženskem spolu.

H 5: Večina anketirancev ne pozna kazni za piratstvo.

H 6: Večina anketirancev se odloča za nakup piratskih izdelkov in jim da prednost pred originali.

H 7: Najbolj priljubljena spletna stran za piratstvo je spletna stran Partis.si.

H 8: Večina anketirancev se odloči za piratstvo zaradi cen.

H 9: Večina anketirancev ne uporablja originalno različico operacijskega sistema Windows.

1.4 METODOLOGIJA

Najprej smo se lotili pregleda sekundarnih virov, ki so povezani s temo raziskovalne naloge, ki smo si jo izbrali. Nato smo opredelili problem in si postavili cilje in hipoteze. Sledilo je podrobnejše preverjanje sekundarnih virov (knjige, revije, spletne strani, ...). Zbrani podatki so nam predstavljali osnovo za nadaljnje zbiranje podatkov in načrtovanje primarne raziskave. Izdelali smo anketni vprašalnik, s pomočjo katerega smo želeli dobiti mnenje izbranih anketirancev.

1.5 OMEJITVE PRI RAZISKAVI

Pri izdelavi naloge smo pričakovali morebitne težave pri hitrosti izvedbe anketiranja. Zaradi velikega števila vprašalnikov, ki jih bomo porazdelili med anketirance, se lahko postopek zavleče. Omejeni smo tudi s časom, saj bomo raziskovalno nalogo izvajali poleg drugih šolskih obveznosti. Prav tako pa nam primanjkuje strokovnega znanja na tem področju. Naleteli smo tudi na probleme pri pridobivanju podatkov s strani Gospodarske zbornice, ki nam zelenih informacij ni posredovala, čeprav smo prosili zanje.

2 OPREDELITEV SIVE EKONOMIJE

»Pojem siva ekonomija vključuje številne ekonomske aktivnosti, zato je težko podati neko uradno definicijo. Na splošno lahko rečemo, da se v sivo ekonomijo uvrščajo vse gospodarske dejavnosti, ki prispevajo k skupnemu gospodarskemu ustvarjanju vrednosti v neki deželi, vendar pa jih družbeno računovodstvo ne zajema in zato ne vključujejo v oceno BDP. Siva ekonomija torej vključuje vse gospodarske dejavnosti, ki so usmerjene na pridobitnost ali zadovoljevanje lastnih potreb, ki so legalne ali ilegalne ter povezane z izogibanjem dajatvam oz. so dajatev oproščene. Siva ekonomija se nanaša na tri sektorje:

a) Gospodinjski sektor

Ta sektor obsega neprijavljene aktivnosti, ki jih izvajajo gospodinjstva. To so na primer popravila, izdajanje stanovanj, obdelovanje zemlje, delo na domu, varstvo otrok ipd..

b) Neformalni sektor

Obsega sosedsko pomoč, svetovalne centre, honorarne aktivnosti, pomoč preko spleta, organizacije za samopomoč.

c) Neregulirani sektor

Obsega proizvodnjo legalnih proizvodov in storitev, vendar se izogiba prijavljanju svojih aktivnosti (davčna utaja), in opravljanje del v času, ko so brezposelni prijavljeni na Zavodu za zaposlovanje in dobivajo socialno podporo, zavoda za zaposlovanje pa o svojem delu ne obvestijo.« (Nina Jesenko, 2008)

S pomočjo kriterijev pa lahko vse te sektorje razdelimo na legalne in ilegalne. Legalni sektor obsega gospodinjski sektor in neformalni sektor. Ilegalni sektor obsega neregulirani sektor. V literaturi se običajno namesto izraza neregulirani sektor uporablja izraz neformalni sektor.

2.1 DEJAVNOSTI SIVE EKONOMIJE

J. J. Thomas prišteva k dejavnostim sive ekonomije:

- davčno utajo: utaja neposrednih in posrednih davkov ter prispevkov za socialno varstvo;
- kršenje gospodarske zakonodaje: zakoni o minimalni plači, o plačevanju zdravstvenega in socialnega zavarovanja zaposlenih, o zagotavljanju varstva pri delu in ostalih standardov na delovnem mestu – delodajalci se izogibajo spoštovanju teh zakonov z najemanjem neprijavljenih delavcev ali s tem, da podjetje sploh ni registrirano;
- izogibanje birokraciji: v večini držav so gospodarske aktivnosti v veliki meri regulirane, izpolniti je potrebno številne obrazce in plačevati nemajhne pristojbine pri ustanavljanju podjetja, uvozu blaga ali gradnji hiše – ljudje se birokraciji izognejo s tem, da delujejo neregistrirano ali brez licenc ali brez dovoljenj za delovanje;
- goljufije na področju socialne varnosti: gre za tiste nezaposlene, ki prejemajo nadomestilo za čas brezposelnosti, hkrati pa delajo v sivi ekonomiji;
- nelegalni priseljenci: zaradi nelegalnega statusa ne morejo pridobiti delovnih dovoljenj, zato je njihova edina možnost preživljanja sodelovanje v sivi ekonomiji.

Thomas pravi, da so to tudi osnovni razlogi, zakaj ljudje izberejo delo v sivi ekonomiji.

C. S. Carson prišteva k dejavnostim sive ekonomije :

- neprijavljeno in zato neobdavčeno delo (»fuš« delo), običajno za gotovinsko plačilo;
- tihotapljenje;
- ilegalne igre na srečo;
- delo brez potrebnega delovnega dovoljenja, zlasti delo ilegalnih priseljencev;
- ilegalna trgovina z mamili, tobačnimi izdelki, alkoholnimi pijačami;
- neposredna menjava dobrin in storitev;
- dela in popravila v lastni režiji;
- izdajanje napihnenih računov za poslovne stroške;
- uporaba priprav z delovnega mesta za zasebno korist;
- ilegalna prostitucija;
- delo (in plačilo) v času prejemanja bolniške ali podpore za brezposelne;
- pridelava in prodaja lastnega sadja, zelenjave, drugih pridelkov;
- oderuško posojanje denarja;
- neprijavljena dejavnost ali prijava v manjšem obsegu od dejanske;
- prekupčevanje z zemljišči in drugimi nepremičninami, kjer se dohodki ne prijavijo davkarji;
- napitnine od strank (neprijavljene davkarji);
- tatvine strank in osebja (npr. v samopostrežni trgovini).

Po ekonomistu Glasu so za dejavnosti sive ekonomije najbolj značilne sledeče lastnosti:

- gre za neregulirane dejavnosti, saj so prikrite in se tako izogibajo številnim zakonom in predpisom;
- dejavnosti so neobdavčene (utaja davkov na dohodek v celoti ali prijava nižjih zneskov od dejanskih in utaja prispevkov za zdravstveno in socialno zavarovanje);
- uradna statistika jih običajno ne meri in ne registrira in tako daje napačne indikacije za izvajanje ekonomske politike.

2.2 OBSEG IN MERJENJE SIVE EKONOMIJE

»Sivo ekonomijo je težko proučevati, saj skušamo izmeriti dejavnost, ki se izogne formalnemu zajemanju uradne statistike, dejavnost, ki jo skušajo udeleženci prikriti, da bi se izognili davkom ali raznim predpisom. To dejavnost je možno le posredno ocenjevati, saj moramo računati z nepopolnimi, nezanesljivimi, pristranskimi ocenami. V 80-ih letih se je izoblikovalo več metod. Pri vsaki od njih lahko ugotovimo vrsto slabosti, tako da nobena od njih ni zanesljiva, najboljša, zato je tudi upravičen dvom v ocene.

1. Metoda kontrole davčnih organov

Davčni organi skušajo oceniti prikriti dohodek, ki ni bil registriran. Zanesljivost te metode je odvisna od razvitosti in sposobnosti davčne službe v državi, potrebno pa je upoštevati družbeno ekonomske razmere v državi, od česar se odraža davčna morala davčnih zavezancev.

2. Metoda analize trga delovne sile

Pri tej metodi izhajamo iz:

- določene frekvenčne normalne stopnje aktivnosti ter jo primerjamo z dejansko aktivnostjo, ob predpostavki določenega razmerja v produktivnosti dela v uradnem in skritem sektorju pa potem ocenimo (relativni) obseg sive ekonomije v primerjavi z BDP;
- anket prebivalstva, s katerimi ugotavljamo povpraševaje in ponudbo dela na črno.

Poleg omenjenih metod pa poznamo tudi monetarne pristope ocenjevanja obsega sive ekonomije:

3. Gibanja strukture bankovcev

Ob povečanju sive ekonomije se poveča povpraševaje po bankovcih predvsem z večjo nominalno vrednostjo. Da bi dobili natančnejše rezultate, moramo pri tem povpraševanju vključiti inflacijo.

4. Metoda gotovinskega obtoka

Pri tej metodi ocenjujemo obseg na osnovi razmerja med gotovino in depoziti, povečanje gotovine v večji meri in povečanje depozitov kaže na porast obsega sive ekonomije.

5. Metoda transakcij

Metoda je podobna metodi gotovinskega obtoka, razlikuje se le zaradi predpostavke, da udeleženci v sivi ekonomiji uporabljajo tudi čeke.

6. Metoda anketiranja

Temelji na prostovoljnih odgovorih anketirancev. V populacijo anketirancev lahko zajamemo posameznike, gospodinjstva in podjetja. S tem neposredno zbiramo informacije o aktivnem sodelovanju v sivi ekonomiji ali pa le uporabi storitev in izdelkov, ki jih ta nudi.« (Nina Jesenko, 2008)

2.3 POSLEDICE SIVE EKONOMIJE

2.3.1 NEGATIVNE POSLEDICE

»Negativne posledice sive ekonomije se predvsem nanašajo na državo in njen proračun, saj je ob sivi ekonomiji država prikrajšana za dajatve, katere odštujemo državi (davki, takse, prispevki od plač zaposlenih, ...)

Nerealni BDP

V ocenah BDP je zajet le del sive ekonomije. Pri nas je to proizvodnja v registriranih enotah gospodinjstev (v bivšem zasebnem sektorju proizvodnje na področju kmetijstva in obrti). Obseg paralelnih dejavnosti, ki lahko bistveno prispevajo k materialnemu položaju in blaginji posameznih kategorij prebivalstva pa v izračunu BDP ni upoštevan. Zaradi tega so podatki o obsegu BDP netočni oz. podcenjeni in ne odražajo realnega stanja v ekonomski aktivnosti določenega gospodarstva.

Napačne indikacije za ekonomsko politiko

Podcenjeni BDP daje napačne informacije za izvajanje ekonomske politike. Ukrepi ekonomske politike so tako neustrezni in lahko povzročajo celo nasprotno učinke od pričakovanih (nerealni podatki o brezposelnih in stopnji inflacije).

Izguba javnih prihodkov

Dejavnosti sive ekonomije ne plačujejo davkov in prispevkov za socialno varstvo, kar povzroča velike izgube v državnem proračunu, hkrati pa se zaradi tega še poveča obremenitev uradnega sektorja z davki in prispevki.

Problemi pri delu na črno

Delavci pri delu na črno ne uživajo direktne ali indirektne zakonske zaščite (zakon o minimalni plači, o varstvu pri delu). Problem dela na črno se kaže tudi pri naročnikih oz. kupcih, ki v primeru slabo opravljenega dela nimajo možnosti uveljavljanja garancij oz. pritožb.

Nelojalna konkurenca

Uradno gospodarstvo ne more tekmovati z ilegalnim delom in nizkimi cenami (neuradne dejavnosti ne plačujejo davkov in prispevkov, izogibajo se zakonom in omejitvam), kar se kaže predvsem v primeru zaostrenih gospodarskih razmer. Ilegalne dejavnosti imajo zaradi nižjih stroškov prednost pred legalnimi.

Druge posledice

K drugim negativnimi posledicami lahko štejemo večjo utrujenost delavcev in tako večje število nesreč pri delu, nižjo storilnost v uradni zaposlitvi, zmanjšanje produktivnosti, znižanje prizadevnosti in ustvarjalnosti ipd.« (Bojan Nastav, 2009)

2.3.2 POZITIVNE POSLEDICE

»Siva ekonomija ima določene pozitivne posledice, ki pa so odvisne od dejanskih gospodarskih razmer v družbi in od obdobja, v katerem skušamo ugotavljati učinke sive ekonomije.

Večja tržna fleksibilnost

Prednost subjektov, ki delujejo v sivi ekonomiji, je v večji tržni prilagodljivosti tako glede zahtev in potreb kupcev kot tudi glede pogojev na trgu.

Stabilizacijski, konjunkturni učinki

Izhajajo iz dejstva, da se obseg sive ekonomije poveča, ko je uradno gospodarstvo v recesiji in obratno. Tako deluje siva ekonomija stabilizacijsko na gospodarska nihanja. V času recesije je pomembna tudi funkcija sive ekonomije kot socialnega blažilca. Gospodinjstva se obračajo k sivi ekonomiji tako kot ponudniki delovne sile kot povpraševalci po dobrinah.

Izboljšana stvarna preskrba prebivalstva

Učinkoviti in fleksibilni trgi v sivi ekonomiji izboljšujejo dejansko preskrbo, saj zadovoljujejo povpraševanje na področjih, kjer formalni sektor zaostaja za rastjo povpraševanja ali pa zaradi deficitarnosti zvišuje cene dobrin. Tako delujejo neuradne dejavnosti kot dopolnilni, komplementarni vir preskrbe.

Siva ekonomija je imela pomembno vlogo dopolnilnega vira preskrbe tudi v bivših socialističnih državah, kjer so kupci povpraševali po dobrinah sive ekonomije predvsem

zaradi njihove boljše kvalitete ali preprosto zato, ker so bili to edini dosegljivi izdelki, kljub temu da je bila njihova cena višja. V razvitih tržnih gospodarskih, kjer je povpraševanje običajno manjše kot potencialna ponudba, pa kupci povprašujejo po dobrinah sive ekonomije predvsem zaradi nižjih cen.« (Bojan Nastav, 2009)

2.4 RAZLOGI ZA SIVO EKONOMIJO V SLOVENIJI

Razlogov za sivo ekonomijo v Sloveniji je več, in sicer:

- veliko število brezposelnih (menimo, da bolj kot se viša število brezposelnih, večji bo delež sive ekonomije);
- visoki stroški dela (menimo, da bi morali stroške dela zmanjšati in s tem posledično zmanjšati rast sive ekonomije);
- neprilagojena delovna zakonodaja (država bi morala delovno zakonodajo bolj prilagoditi delavcem in s tem bi preprečili, da bi se odločali za delo na črno);
- težavnost postopkov za pridobitev vseh dovoljenj za pričetek obrtne dejavnosti (država bi morala skrajšati rok za pridobitev dovoljenj za pričetek delovne obrti);
- finančno-plačilna nedisciplina (država bi morala poskrbeti, da se plače izplačajo v določenem roku in s tem bi se zmanjšalo delo na črno);
- nizke plače in nezanesljivo izplačilo plač v mnogih panogah (menimo, če bi bile plače višje in izplačane v določenem roku, bi se manj ljudi odločalo za delo na črno in siva ekonomija ne bi naraščala);
- davčna politika, ki ne spodbuja zaposlovanja in vlaganj v zasebne dobrine;
- nizek standard precejšnjega dela državljanov, ki iščejo cenejše storitve in proizvode ali se sami ukvarjajo z delom na črno, da bi si zagotovili denar za preživetje oz. si izboljšali življenjski standard.

2.5 VELIKOST SIVE EKONOMIJE V SLOVENIJI IN TUJINI

TRANZICIJSKE DRŽAVE

»Povprečni obseg sive ekonomije v 25 vzhodnih in srednje evropskih državah se giba od 38,1% BDP v letih 1999/2000 do 38,8 % BDP v letih 2004/2005. Najvišji delež sive ekonomije imajo Gruzija, Azerbajdžan in Ukrajina, najnižjega pa Slovaška, Češka ter Madžarska.

Prve tri države na lestvici	država	Siva ekonomija (v % BDP); mimic metoda in metoda povpraševanja po denarju				
		1999/2000	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005
1	Gruzija	67,3	67,3	68,0	67,3	66,4
2	Azerbajdžan	60,6	61,1	61,3	60,8	59,4
3	Ukrajina	52,2	53,6	54,7	54,9	55,3
Zadnje tri države na lestvici						
1	Slovaška	18,9	19,3	20,2	19,1	18,2
2	Češka	19,1	19,6	20,1	19,2	18,3
3	Madžarska	25,1	25,7	26,2	25,3	24,3
Povprečje 25 držav		38,1	39,1	40,1	39,5	38,8

Tabela 1: Delež sive ekonomije v BDP v tranzicijskih državah

Vir: Schneider, 2007 str. 19

Slovenija se s 27,1 % sive ekonomije v letih 1999/2000, 28,3 %, v letih 2001/2002, 29,4 % v letih 2002/2003, 28,2 % v letih 2003/2004 in 27,3 % v letih 2004/2005 uvršča na 22. mesto oz. takoj za Madžarsko.

Po podatkih DURS-a (davčne uprave Republike Slovenije) naj bi obseg sive ekonomije v Sloveniji trenutno znašal med 20 in 24 % BDP. Največ je sive ekonomije na področju dela na črno, pri čemer posebej izstopata gostinstvo in gradbeništvo. DURS za zaježitev obsega sive ekonomije razmišlja o več ukrepih. Eden izmed njih je tudi tako imenovan irski model, pri katerem je davčna uprava vsem kršiteljem dala prehodni rok za registracijo dejavnosti in ureditev dokumentov.

Prve tri države na lestvici	država	Siva ekonomija (v % BDP); MIMIC METODA IN METODA POVPRASEVANJA PO DENARJU				
		1999/2000	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005
1	Bolivija	67,1	68,1	68,3	68,0	67,2
2	Panama	64,1	65,1	65,3	64,1	62,2
3	Peru	60,3	60,3	60,9	59,1	58,2
Zadnje tri države na lestvici						
1	Čile	19,8	20,3	20,9	20,3	19,4
2	Costa Rica	26,2	27,0	27,8	27,1	26,3
3	Argentina	25,4	27,1	28,9	28,6	27,2
Povprečje 21 držav		41,1	42,2	43,4	43,0	42,2

Tabela 2: Delež sive ekonomije v % BDP za države Srednje in Južne Amerike.

Vir: Schneider, 2007, str. 18

Tabela prikazuje povprečni obseg sive ekonomije v srednje ter južnoameriških državah. Ta se je povečala od 41,1 % BDP v letih 1999/2000 na 42,2 % BDP v letih 2004/2005. Največji obseg sive ekonomije je v Boliviji, Panami in Peruju, najnižji pa v Čilu, Costa Rici in Argentini.

Prve tri države na lestvici	država	Siva ekonomija (v % BDP); MIMIC METODA IN METODA POVPRASEVANJA PO DENARJU				
		1999/2000	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005
1	Tajska	52,6	53,4	54,1	54,3	53,6
2	Kambodža	50,1	51,3	52,4	52,9	52,2
3	Šri Lanka	44,6	45,9	47,2	48,3	48,8
Zadnje tri države na lestvici						
1	Singapur	13,1	13,4	13,7	13,0	12,1
2	Hong Kong	16,6	17,1	17,2	16,4	15,6
3	Savdska Arabija	18,44	19,1	19,7	19,3	18,4
Povprečje 28 držav		28,5	29,5	30,4	30,3	29,8

Tabela 3: prikazuje povprečni obseg sive ekonomije v azijskih državah.

Vir: Schneider, 2007, str.17

Ta se je povečala od 28,5 % BDP v letih 1999/2000 na 29,8 % BDP v letih 2004/2005. Največji obseg sive ekonomije je na Tajskem, Kambodži in Šri Lanki. Najnižji pa v Singapurju, Hong Kongu in Savdski Arabiji.« (Nina Jesenko, 2008)

2.6 SPREMEMBE ZAKONA

Novi zakon o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno, ki je še v medresorskem usklajevanju, bo predvidoma sprejet do marca 2011.

Ena od pomembnih nalog, ki nas čaka v prihodnjem letu, je določitev enotne metodologije, po kateri bomo ta pojav redno merili. Šele takrat bomo imeli primerljive podatke po posameznih letih.

V novem zakonu je natančno opredeljeno, kaj se pojmuje kot delo in zaposlovanje na črno. Pri delu na črno gre za opravljanje dejavnosti, bodisi da pravni subjekti, podjetja ali samostojni podjetniki to opravljajo v neskladju s svojimi akti, ki določajo njihovo dejavnost, bodisi gre za šušmarstvo – za posameznike, ki sploh nimajo registrirane dejavnosti. Pri zaposlovanju na črno delavci delajo brez pogodbe in niso prijavljeni v ustrezno zavarovanje, študentje pa delajo brez napotnice. Zakon opredeljuje tudi izjeme, kdaj opravljanje dejavnosti ni delo na črno. Gre za sosedsko pomoč, delo v lastni režiji in prostovoljno, karitativno ali osebno dopolnilno delo. Zakon natančno določa tudi vlogo nadzornih organov. Po novem bo imela pristojnosti carinska uprava.

2.6.1 DELO NA ČRNO

Za delo na črno se šteje opravljanje dejavnosti oziroma dela v naslednjih primerih:

- če pravna oseba opravlja dejavnost, ki je nima vpisane v sodni register, oziroma opravlja dejavnost, ki je nima določene v temeljnem aktu, ali če nima z zakonom predpisanih listin o izpolnjevanju pogojev za opravljanje registrirane ali v temeljnem aktu določene dejavnosti;
- če podjetnik opravlja dejavnost, katere nima vpisane v ustrezen register, ali če nima z zakonom predpisanih listin o izpolnjevanju pogojev za opravljanje registrirane dejavnosti;
- če pravna oseba ali podjetnik opravlja dejavnost kljub začasni prepovedi opravljanja dejavnosti;
- če tuje podjetje ne opravlja dejavnosti v Republiki Sloveniji prek podružnic ali opravlja dejavnost brez ustreznega dovoljenja;
- če posameznik opravlja dejavnost oziroma delo in ni vpisan ali priglašen, kot to določa ta ali drugi zakoni.

Soudeleženec dela na črno je:

- pravna oseba, podjetnik ali posameznik, ki omogoči eni ali več osebam opravljanje dela na črno, za katere ve, da opravljajo delo na črno, je soudeleženec dela na črno;
- pravna oseba, podjetnik ali posameznik, ki sklene pogodbo z drugo pravno osebo, podjetnikom ali posameznikom, za katere ve, da opravljajo delo na črno, je soudeleženec dela na črno.

Za delo na črno ne štejejo:

- **Sosedska pomoč**

Za medsebojno sosedsko pomoč se šteje opravljanje dela med sosedi, kadar med njimi obstaja določena bližina v smislu prebivanja, če med njimi ni sklenjene pogodbe in je delo opravljeno brez plačila ter če ga ne opravi pravna oseba ali podjetnik, ki opravlja dejavnost, ki je neposredno vezana na opravljeno delo, kakor tudi druge oblike medsosedske pomoči, določene v zakonu.

- **delo v lastni režiji**

Za opravljanje del v lastni režiji se šteje opravljanje vseh del na nepremičninah, razen če s posebnim zakonom ni drugače določeno, in na premičninah v osebni lasti, ter opravljanje storitev, kadar jih opravlja lastnik sam ali njegov zakonec ali oseba, s katero živi v zunaj zakonski skupnosti, ali z osebami, s katerimi je v sorodstvu v ravni vrsti do tretjega kolena.

- **nujno delo**

Za opravljanje nujnih del za preprečitev nesreč ali odstranitev posledic naravnih in drugih nesreč se štejejo vsa dela, ki so namenjena preprečevanju naravnih nesreč (poplave, plazovi) ali odstranjevanju posledic naravnih nesreč (odstranjevanje ruševin, naplavin) in drugih nesreč (odprava posledic požara in podobno).

- **humanitarno, karitativno, prostovoljno in dobrodelno delo**

Za humanitarno, karitativno in prostovoljno delo se šteje brezplačno opravljanje dela za organizacije, ki so registrirane kot humanitarne ali karitativne ter organizirano prostovoljno delo v okviru drugih nevladnih organizacij. Za dobrodelno delo se šteje brezplačno opravljanje dela, ki je namenjeno varovancem v vzgojnovarstvenih zavodih, šolarjem, dijakom in študentom v izobraževalnih zavodih, bolnikom v bolnišnicah ter osebam v domovih za ostarele.

2.6.2 ZAPOSLOVANJE NA ČRNO

Zaposlovanje na črno se šteje, če pravna oseba ali podjetnik, ki izpolnjuje pogoje za opravljanje dejavnosti:

- z delavcem ne sklene pogodbe o zaposlitvi oziroma pogodbe civilnega prava, na podlagi katere se lahko opravlja delo, in delavca ni prijavil v zdravstveno ter pokojninsko in invalidsko zavarovanje;
- zaposli tujca ali osebo brez državljanstva v nasprotju s predpisi o zaposlovanju tujcev;
- omogoči delo dijaku ali študentu brez ustrezne napotnice pooblaščenice organizacije za posredovanje dela, ali če omogoči, da to napotnico uporabi za delo druga oseba.

V novem zakonu so za kršitelje predvidene višje denarne kazni kot doslej. V sedanjem zakonu so globe od 4000 evrov za posameznike, za delavce, ki so zaposleni na črno 1.000 evrov, za dijake in študente, ki delajo brez napotnice 500 evrov, za oglaševalske agencije, ki oglašujejo delo ali zaposlovanje na črno 6.000 evrov in za pravne osebe 20.000 evrov. Novi zakon pa predvideva enotno kazen, ki bo znašala 15.000 evrov za pravne osebe. Če bodo nadzorniki odkrili, da nekdo dela na črno, ga bo moral delodajalec zaposliti za poln delovni čas in mu za tri mesece za nazaj poravnati vse obveznosti. Če nadzorniki odkrijejo delo na črno po zdaj veljavnem zakonu, sta v prekršku delavec in delodajalec. V predlogu spremenjenega zakona je pri tem določilo predvidena sprememba – če bo delo na črno prijavil delavec, ga ne bodo obravnavali kot kršitelja. Na predlog zakona so se že odzvali socialni partnerji. Odzivi so v glavnem pozitivni, tako sindikati kot delodajalci se strinjajo z ostrejšimi kaznimi za kršitelje. Največ nerešenih vprašanj ostaja v zvezi s pojmom dela v lastni režiji in sosedske pomoči. Gre za nasprotujoče si interese med delodajalci in sindikati. Prvi bi radi to čim bolj zaostri in si prizadevajo, da bi bilo delo, ki je opredeljeno kot sosedska pomoč, mogoče opravljati v čim ožjem obsegu.

3 PIRATSTVO

»Piratstvo nam omogoča, da izdelke prenašamo z enega računalnika na drugega in to ob zelo majhni verjetnosti, da nas odkrijejo. Nekoč je bilo piratstvo bolj zapleteno, danes pa lahko to storimo s klikom na miško. Ker se večja število ljudi z dostopom do interneta, se posledično večja tudi piratski trg.« (Marko Cvetko, 2008)

3.1 OPREDELITEV PIRATSTVA

»Piratstvo je opredeljeno kot kraja oziroma namerna kršitev avtorskih pravic, saj to opravljamo brez vednosti in privolitve lastnika pravic. Tehnološki napredek nam je omogočil, da smo sedaj lahko vsi pirati. Marsikdo si je že izposodil prijateljevo zgoščenko, ki jo je nato doma prekopiral na prazen medij ali računalnik.

Ker se pojavlja piratstvo v različnih oblikah in predvsem z različnimi nameni, bomo uporabili naslednjo delitev piratstva na štiri kategorije, ki jih pozna glasbena industrija (IFPI, 2008):

- **preprosto piratstvo**

So izdelki, ki se najbolj natančno približajo originalu: platnice z vsemi dodatnimi logotipi kot tudi nalepke, ki jih nosijo originalne zgoščenke;

- **tihotapljenje**

So neodobreni posnetki, ponavadi s koncerta ali kakšnih drugih medijev (npr: TV ali radio), ki so nato na razpolago po mnogo nižji ceni kot originali;

- **ponaredki**

So izdelki, ki se že na prvi pogled razlikujejo od originalnega izdelka. Razločno se vidi razlika v kakovosti platnice kot tudi samega medija oziroma zgoščenke, ki je v večini primerov brez kakršne koli slikovne podlage, kot jo ima original. Velikokrat je možno kupiti take izdelke v državah na Bližnjem in Daljnem Vzhodu;

- **internetno piratstvo**

Lahko razumemo kot prenos podatkov, kar v tem primeru predstavlja različne formate glasbene vsebine. Vsebinska zgoščenka je stisnjena v digitalni zapis, ki si ga internetni uporabniki izmenjujejo prek P2P (Peer - to - Peer) omrežja.« (Marko Cvetko, 2008)

3.2 ZGODOVINA PIRATSTVA

»Izraz piratstvo so začeli uporabljati v 15. stoletju našega tisočletja. Nanašal se je na ljudi brez državljanstva, ki so pluli po morju – torej morske pirate.

Do 19. stoletja se je izraz piratstvo uporabljal za založnike, ki so kopirali tuje knjige, brez vednosti in dovoljenja njihovega avtorja.

Prvi moderni zakon, ki je avtorje ščitil pred pirati, so sprejeli leta 1787 v Ameriki. Zakon je ščitil finančne koristi avtorja, pozneje pa je postal osnova za pravično uporabo tujih del. Od takrat naprej so tudi druge države začele sprejemati zakone proti nelegalni uporabi in distribuciji tujih del. Leta 1886 so bile določene države pripravljene podpisati dokument, ki je vseboval naprednejše zakone proti piratstvu. To je bila Bernska konvencija, ki je pozneje postala temelj delovanja organizacije WIPO – World Intellectual Property Organization, ki se bojuje proti kršitvam intelektualne lastnine in si prizadeva za njen razvoj.

Do leta 1960 se je piratstvo razširilo na trg avdio kaset in glasbene industrije. To je povzročilo, da se je izraz piratstvo začel uporabljati kot nelegalno množično kopiranje avdiokaset. Vse, kar je sledilo, so bile boljše kopije avdiokaset in nato videokaset. Prišlo je tudi do ponarejanja računalniških programov in CD-plošč. To se je razširilo s pojavom interneta, ki je prispeval k popularizaciji piratskih kopij tujih del. Danes je piratstvo prisotno na področju filmske industrije, glasbene industrije ter programske opreme in pomeni kršitev avtorskih pravic. « (Petra Turčinović, 2009)

Danes je piratstvo prisotno na področju filmske, glasbene in zabavne industrije ter na področju računalništva in pomeni kršitev avtorskih pravic.

3.3 FILMSKA INDUSTRIJA

3.3.1 ZNAČILNOSTI

»Filmska industrija je organizacija proizvodnje filmov na industrijski način, kar se praviloma dogaja v proizvodnih središčih z velikimi in dobro opremljenimi studii, ustrezno izšolanim osebjem in primerno notranjo organizacijo dela. Gre predvsem za množično proizvodnjo komercialnih filmov.« (Samo Premrn, 2008)

3.3.2 TRG LEGALNIH FILMOV BREZ PIRATSTVA

»Za trg dobrin, zaščiteneh z avtorskimi pravicami veljajo vse značilnosti trga monopola. Ceno določi monopolist, v našem primeru filmski studio. Določi se tam, kjer se mejni stroški izenačijo z mejnimi prihodki.« (Samo Premrn, 2008)

3.3.3 POJAV PIRATSKIH FILMOV

Cene piratske kopije

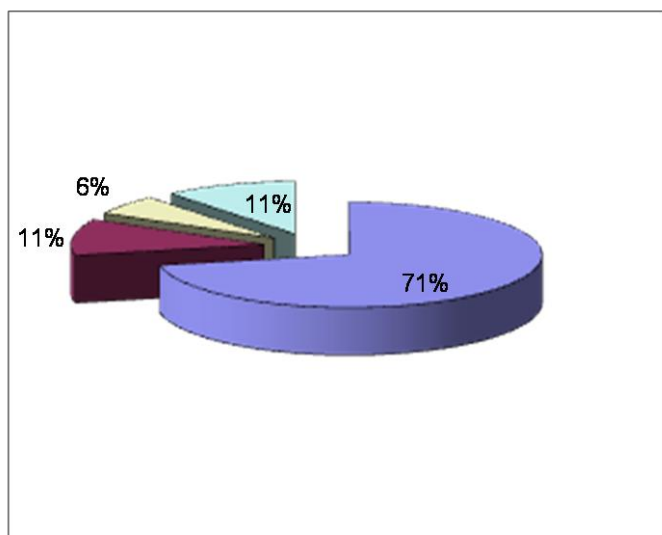
»Eden glavnih dejavnikov razmaha nelegalne distribucije filmov preko medmrežja je cena te dobrine. Ta cena je nižja od običajne.

Dejavniki, ki določajo ceno piratske kopije so:

- **internet naročnina**
Vsak uporabnik, ki želi uporabljati internet in prenašati njegove vsebine, mora biti povezan. Internetno povezavo ponujajo ponudniki internetnih storitev, ki za dodelitev uporabniškega imena in gesla zaračunajo mesečno naročnino. Ta je odvisno od hitrosti povezave;
- **čas**
Za pretakanje filmov z medmrežja sta poleg ustrezne povezave potrebna tudi čas in potrpljenje. Čas je relativna dobrina in med uporabniki se njegova vrednost precej razlikuje. Največ časa je potrebno, da željeni film na spletu izbrskamo. Najtežje je dobiti najnovejše hite, ki še niso bili izdani na DVD-jih ter filme starejšega datuma;
- **tveganje**
Prenos piratskih filmov in glasbe z medmrežja je kaznivo dejanje. Dejavniki tveganja se bolj kot med uporabniki razlikuje med različnimi državami. Najboljšo zakonodajo, ki ureja avtorsko pravo, imajo razvite države. Države v razvoju imajo to vrsto zakonodaje in nadzor nad njenim izvajanjem zelo slabo razvit. Dejavniki tveganja bi lahko definirali kot kazni, ki se kaže kot določena cena, ki jo mora kršitelj plačati, ter kot možnost, da bo kršitelj zaradi kršenja zakona sankcioniran. Poleg zakonodaje je zelo pomemben tudi nadzor;
- **ustrezna strojna oprema**
Za uporabo interneta potrebujemo ustrezno strojno opremo – osebni računalnik. Delež strojne opreme v ceni piratske kopije lahko preprosto definiramo kot neke vrste amortizacijo. Ta dejavniki med uporabniki najmanj odstopa, saj globalno med cenami računalnikov ni velikih razlik;
- **izguba kakovosti**
Gre za dejavniki, ki ni neposredni strošek, vendar vseeno pomembno vpliva na ceno piratske kopije. Večina piratskih filmov ni kopija originala, ampak je pretvorjena kopija originala. V želji po zmanjšanju velikosti originala datoteke namreč filmski pirati s pomočjo raznih kodekov pretvorijo original v nekajkrat manjšo datoteko. S tem je omogočen hitrejši pretok po medmrežju. Takšna kopija je precej slabše kakovosti tako v sliki kot tudi v avdio zapisu.« (Samo Premrn, 2008)

3.3.4 POJAV PIRATSTVA NA FILMSKEM TRGU

»S pojavom piratskih filmov se poveča povpraševanje po njih. Piratski film predstavlja skoraj popolni substitut originalu, in to po nižji ceni. Povpraševanje po originalnih izdelkih se zmanjša. Povpraševanje in ponudba po piratskih filmih se po posameznih državah razlikujeta, odvisna sta predvsem od kontrole oziroma legalnih sankcij proti piratstvu.

Legenda:

71% -> 16-24

11% -> 25-29

11% -> 30-39

6 % -> 40-49

Graf 1: Odstotna porazdelitev internetnih piratov po starosti v letih

Vir: Diplomsko delo; škoda, ki zaradi kršenja avtorskih pravic nastane v filmski industriji; Samo Premrn

Večina internetnih piratov je pripadnikov mlajše generacije, starosti od 16 do 24 let. Za njih je značilna majhna kupna moč in visoka računalniška pismenost. Le-ta je potrebna za nelegalno prenašanje piratskih kopij preko spleta. Mlajši kupci so na trgu legalnih filmov veliko bolj cenovno občutljivi.

Pojav piratstva pomeni za filmske studije prihod nove konkurence, kateri težko konkurirajo. Tako morajo filmski studii, če želijo preživeti, drastično spremeniti svoje poslovne modele. Znižuje se cena legalnih kopij. Po različnih trgih po svetu se, glede na stopnjo piratstva, s cenovno diskriminacijo oblikujejo različne cene.« (Samo Premrn, 2008)

3.4 PIRATSTVO V GLASBENI INDUSTRIJI

»Piratstvo v glasbeni industriji pomeni nepooblaščen kopiranje glasbe.

3.4.1 OBLIKE PIRATSTVA V GLASBENI INDUSTRIJI

Piratstvo v glasbeni industriji razdelimo v štiri kategorije:

- **fizično glasbeno piratstvo**

Gre za izdelavo ali distribucijo primerkov glasbenih posnetkov na fizičnih nosilcih zvoka brez dovoljenja lastnika avtorskih pravic. Embalaže piratskih kopij so lahko enako ali pa popolnoma različne originalom. Pogosto gre za kompilacije, kot so npr. največje uspešnice določenega izvajalca, ali pa za zbirko skladb iz določenega žanra, kot je npr. rap glasba.

- **ponaredki**

To so posnetki narejeni brez dovoljenja lastnika avtorskih pravic in so embalirani tako, da čim bolj spominjajo na originale. Ovitek, logotipi in blagovne znamke so reproducirani z namenom, da zavedejo potrošnika v prepričanje, da kupuje originalen proizvod.

- **bootlegi**

Gre za nepooblaščne posnetke živih nastopov, koncertov ali radijskih in televizijskih predvajanj. Ti posnetki so ponavadi razmnoženi in se prodajajo po višji, ekskluzivni ceni, saj čez čas dobijo zbirateljsko vrednost. Bootlegi se prodajajo brez dovoljenja izvajalca, avtorja posnetka ali glasbene založbe. V praksi gre za manjšo količino izdelkov, ki so popularni predvsem med oboževalci določenih izvajalcev in zbiratelji.

- **Internetno piratstvo**

Pomeni nedovoljeno rabo glasbe ali drugih ustvarjalnimi vsebin na internetu. Nanaša se predvsem na kršitve uporabe avtorskih pravic na internetu. Z razvojem interneta in hitrejših internetnih povezav prevladuje nekomercialno internetno piratstvo, in sicer predvsem preko Peer-to-Peer omrežij« (Boštjan Levičar, 2009)

3.5 POSLEDICE IN UKREPI

»Piratstvo pušča velike posledice v glasbeni industriji, hkrati pa močno vpliva tudi na svetovno gospodarstvo. Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj je te vplive preučila v študiji, izdani oktobra 2007, kjer navaja ekonomske posledice ponarejanja in piratstva po svetu.

V študiji je povzela sledeče ugotovitve:

- piratstvo vpliva na zmanjšanje obsega prodaje in cen avtorsko zaščenega gradiva. Manjša je vrednost in ugled blagovnih znamk, nižji so prihodki od avtorskih pravic, manjši je interes za vlaganje v nove izdelke ter višji so stroški zaradi vlaganja v boj proti piratstvu;
- izdelki glasbene industrije so lahek plen piratov. Distribucija glasbenih izdelkov je enostavna, večina fizičnega piratstva pa poteka znotraj nacionalnih trgov;
- obstaja potreba po močnejšem odzivu oblasti, saj sta jakost in obseg piratstva tako velika da zahtevata močne in trajne ukrepe vlad, podjetij in potrošnikov. Potrebno je okrepiti sodelovanje med vladami in glasbeno industrijo;
- vlade morajo storiti več za povečanje osveščenosti prebivalstva o piratstvu in ponarejanju.

Raziskave (IFPI-ja) predvidevajo, da je bilo v letu 2008 nelegalno prenesenih 40 milijard glasbenih datotek. To pomeni, da je izmed vseh prenosov skladb preko spleta po vsem svetu 95 % takšnih, ki so bile prenesene brez plačila lastnikom avtorskih pravic. Neodvisne raziskave v ZDA, Evropi ter Avstraliji so ugotovile, da je v starostni skupini med 15 in 24 let kar trikrat več takšnih mladih, ki si pridobijo glasbo nelegalno. Ugotovili so tudi, da je glavni vzrok za nelegalno prenašanje glasbe z interneta brezplačen dostop do glasbe in ne večja možnost izbire, kot so to sprva predvidevali. Mednarodne analize kažejo na to, da se bo v prihodnost problem piratstva še poglobil. Zato je potrebno, da se vlada in imetniki avtorskih pravic in glasbena industrija čim prej odzovejo z ustreznimi ukrepi.« (Boštjan Levičar, 2009)

3.6 VRSTE PIRATSTVA PROGRAMSKE OPREME

Piratstvo programske opreme se nanaša na:

- **piratstvo končnih uporabnikov**

Pomeni kopiranje programske opreme potrošnikov brez dovoljenja oziroma licenc. Vključuje priložnostno kopiranje in distribucijo med posamezniki ter podjetja, ki ne spremljajo natančno števila licenc programske opreme, ki jo namestijo, in ne pridobijo dovolj licenc za kritje vseh namestitev programske opreme. Sem sodijo tudi nelicenčni osebni računalniki. V tem primeru stranke mislijo, da njihova količinska licenca pokriva celotni operacijski sistem Windows, kar pa ni res. Količinsko licenciranje zadostuje le za nadgradnje operacijskega sistema Windows;

- **že nameščeno programsko opremo**

Pomeni, da proizvajalec računalnikov vzame kopijo programske opreme in jo nezakonito namesti v enega ali več računalnikov. Ob nakupu novega računalnika bi morali biti potrošniki pozorni na ustrezno licenčno dokumentacijo in na to, da res dobijo tisto, kar so plačali;

- **internetno piratstvo**

Pomeni prenos nepooblaščenih kopij preko interneta. Če so v internetu na voljo prenosi, se je potrebno prepričati, ali je založnik odobril to distribucijo;

- **ponarejanje**

Pomeni izdelavo nezakonitih kopij programske opreme in distribuiranje v embalaži, ki je kopija originalne embalaže proizvajalca. V takšnih paketih so pogosto priložene tudi ponarejene registracijske kartice z neodobrenimi serijskimi številkami:

- **piratstvo internetne javne razprodaje**

Obsega programsko opremo, ki se preprodaja ob kršenju prvotnih prodajnih pogojev, NZP (ni za preprodajo), ali programsko opremo izdelovalca izvirne opreme (OEM), ki ni nikoli odobrena za preprodajo s strani tretje osebe.

internetni distributerji ponujajo opremo pod pretvezo izjemnih kupčij z založnikom programske opreme, od prodanih zalog ali pridobitve prek prodaje zaradi bankrota. To so fraze, ki jih uporabljajo za zavajanje potrošnikov, da ti verjamejo, da bodo res dobili pristen izdelek, ki sicer ne bi bil znižan.

Če je cena programske opreme izjemno nizka, obstaja možnost, da je nezakonita ali nelicenčna. Poleg tega je lahko embalaža piratske programske opreme zelo podobna pristnemu izdelku. Zato je zelo pomembno, da se izdelki kupujejo od uglednih prodajnih posrednikov.

3.6.1 TORRENTI IN TORRENT STRANI (TRACKERJI)

Torrenti so takšne datoteke, ki nudijo podatke do nekih drugih datotek, na primer filmov, ki jih ima na svojem računalniku vsak uporabnik, ki ima v tistem času ta torrent tudi aktiven v odjemalcu, programu, prek katerega lahko uporabnik prenaša podatke od drugega uporabnika. Ampak ni bistveno, da le od enega, temveč da se lahko poveže z več kot 60 sejanci (uporabniki, ki oddajajo torrent) ter s tem doseže tudi veliko oziroma največjo hitrost prenosa, ki mu jo dovoljuje njegova povezava.

Nalagalci (uploaderji), ki imajo neko datoteko na svojem računalniku, jo v svojem odjemalcu pretvorijo v podatke, ki se zapišejo v torrent datoteko, to nato naložijo na trackerje (recimo mojblink.com) oziroma na njihove strežnike. Do teh datotek lahko pridejo vsi uporabniki, ki so registrirani, edino če je »tracker« označen kot »public« (recimo Pirate Bay), to pomeni, da je javen in dostopen popolnoma vsem

Datoteke zdaj niso več hranjene na strežniku, ampak se prenašajo prek torrent datotek direktno od uporabnika do uporabnika. Spletne strani, ki vsebujejo torrent datoteke, so tako le legalni posredniki med uporabniki, ti pa lahko prenašajo datoteke legalno. Potrebno je le, da imajo doma original. Stvar deluje že kar nekaj časa. Vedno bolj je preganjana s strani velikih založb, ki v tem ne vidijo priložnosti zase. Obe strani tako iščeta napake druga druge in poskušata uveljaviti svoje. Pred kratkim se je zgodila pomembna prelomnica, ki ni najbolj po godu zagovornikom svobodnega interneta. Švedsko sodišče je sprejelo odločitev proti upraviteljem verjetno najbolj znane in precej obiskane strani (za nekatere tudi simbol piratstva) PirateBay. Bili so obtoženi, da so pomagali uporabnikom do avtorsko zaščitenih vsebin. Vsak od njih je dobil leto zaporne kazni, vse denarne kazi pa so znašale 3.620 tisoč ameriških dolarjev. Zavedati se namreč moramo, da spletne strani, kot je PirateBay, ne gostujejo na strežnikih držav, iz katerih po navadi izhajajo. Najpogosteje se zatekajo na Švedsko in v druge skandinavske države oziroma vse države, ki tega ne preganjajo. Švedsko sodišče je strogo obsodilo tehnologijo BitTorrenta in s tem očitno nakazalo prihodnost te aktualne in privlačne metode.

Pri nas obstaja že veliko torrent strani. Poslužuje se jih vedno več ljudi. Prevladujejo mladi, ki na takšen način pridobijo filme, še preden pridejo v kino ali razne igre, ki v trgovinah dosegajo visoke cene.

3.7 ZAKON O VAROVANJU AVTORSKIH PRAVIC

Zakon ureja:

- pravico avtorjev na njihovih delih s področja književnosti, znanosti in umetnosti (avtorska pravica);
- pravice izvajalcev, proizvajalcev fonogramov, filmskih producentov, radijskih ali televizijskih (RTV) organizacij in založnikov (sorodne pravice);
- individualno in kolektivno uveljavljanje avtorske in sorodnih pravic.

Vsebina avtorske pravice

Avtorska pravica je enovita pravica na avtorskem delu, iz katere izvirajo izključna osebna upravičenja (moralne avtorske pravice), izključna premoženjska upravičenja (materialne avtorske pravice) in druga upravičenja avtorja (druge pravice avtorja).

3.7.1 AVDIOVIZUALNA DELA

Pojem

Avdiovizualna dela po tem zakonu so kinematografski, televizijski, risani filmi, kratki glasbeni videofilmi, reklamni in dokumentarni filmi ter druga avdiovizualna dela, izražena v obliki zaporedja povezanih gibljivih slik, z zvokom ali brez, ne glede na vrsto nosilca, na katerem so vsebovana.

Pravica avdiovizualne priredbe

- Pravica avdiovizualne priredbe je izključna pravica, da se prvotno delo predela ali vključi v avdiovizualno delo.
- S sklenitvijo pogodbe o avdiovizualni priredbi se šteje, da je avtor prvotnega dela izključno in neomejeno prenesel na filmskega producenta pravico predelave in vključitve prvotnega dela v avdiovizualno delo, svoje materialne avtorske pravice in druge pravice avtorja na tem avdiovizualnem delu, njegovem prevodu, njegovih avdiovizualnih predelavah ali na fotografijah, nastalih v zvezi s produkcijo avdiovizualnega dela, če ni s pogodbo drugače določeno.

3.7.2 RAČUNALNIŠKI PROGRAMI

- Računalniški programi po tem zakonu so programi v vsaki izrazni obliki, vključno s pripravljanim gradivom za njihovo izdelavo.
- Ideje in načela, ki so osnova nekemu elementu računalniškega programa, vključno s tistimi, ki so osnova njegovim vmesnikom, ne uživajo varstva.
- Računalniški programi uživajo varstvo, če so individualna dela v tem smislu, da pomenijo lastno intelektualno stvaritev njihovega avtorja.

3.7.3 CIVILNA KAZEN

- Če je bila materialna avtorska pravica ali druga pravica avtorja iz tega zakona kršena namerno ali iz hude malomarnosti, lahko upravičenec zahteva plačilo dogovorjenega ali običajnega honorarja ali nadomestila za tovrstno uporabo, povečanega do 200 %, ne glede na to, ali je zaradi kršitve pretrpel kakšno premoženjsko škodo ali ne.
- Pri odločanju o zahtevku za plačilo civilne kazni in odmeri njene višine sodišče upošteva vse okoliščine primera, zlasti pa stopnjo krivde kršilca, velikost dogovorjenega ali običajnega honorarja ali nadomestila ter preventivni namen civilne kazni.
- Če je premoženjska škoda večja od civilne kazni, ima upravičenec pravico zahtevati razliko do popolne odškodnine.

4 PRAKTIČNI DEL NALOGE

4.1 IZBOR IN STRUKTURA VZORCA

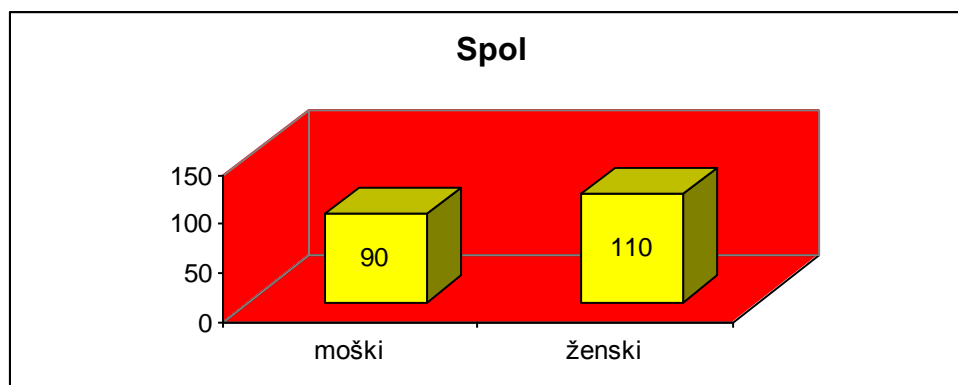
V postopku pridobivanja primarnih podatkov smo uporabili metodo raziskovanja na terenu. Izvajali smo metodo spraševanja s pomočjo vnaprej pripravljenega anketnega vprašalnika. Anketa je bila anonimna. Anketirali pa smo na Poslovno-komercialni šoli Celje.

Anketiranje smo izvedli na področju Celja. V raziskavi je sodelovalo 200 anketirancev in anketirank. Izpolnjene vprašalnike smo računalniško ter grafično obdelali.

V nadaljevanju prikazujemo rezultate našega anketiranja.

1. Spol

Spol	
Moški	90
Ženski	110

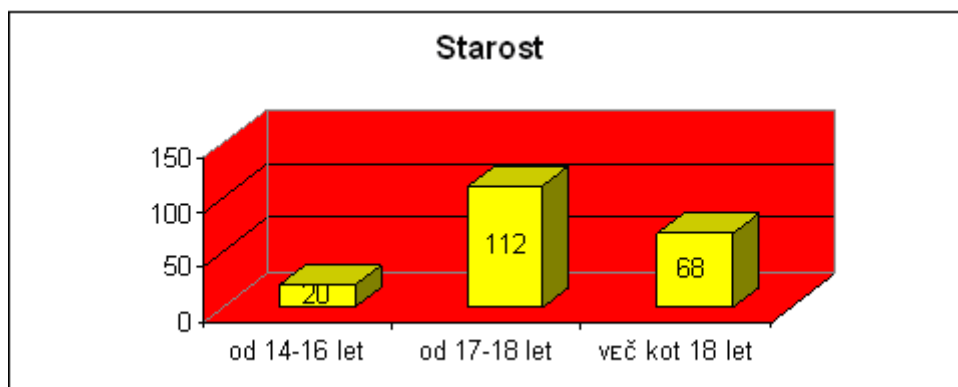

Graf 2: Struktura anketirancev po spolu

Od 200 anketiranih je odgovarjalo 90 (45 %) moških in 110 (55 %) žensk.

2. Starost

Starost	
Od 14-16 let	20
Od 17-18 let	112
Več kot 18 let	68

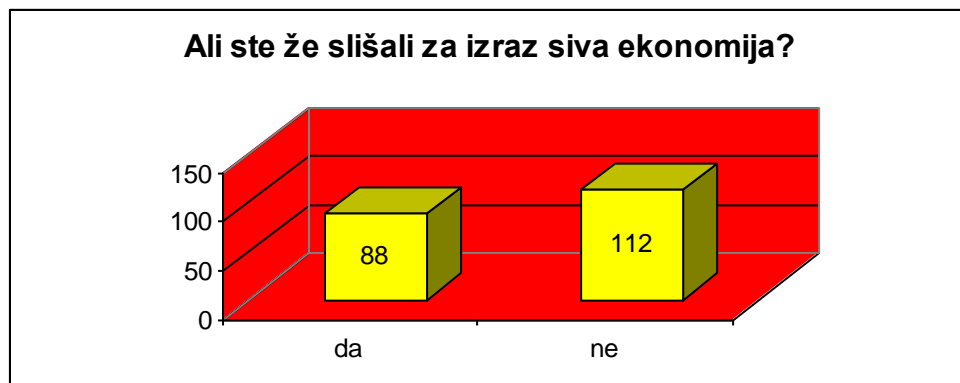

Graf 3: Struktura anketirancev po starosti

Na anketo je odgovorilo 20 (10 %) anketirancev starih od 14-16 let, 112 (56 %) starih od 17-18 let in 68 (34 %) anketirancev starih več kot 18 let.

3. Ali ste že slišali za izraz siva ekonomija?

Ali ste že slišali za izraz siva ekonomija?	
Da.	88
Ne.	112

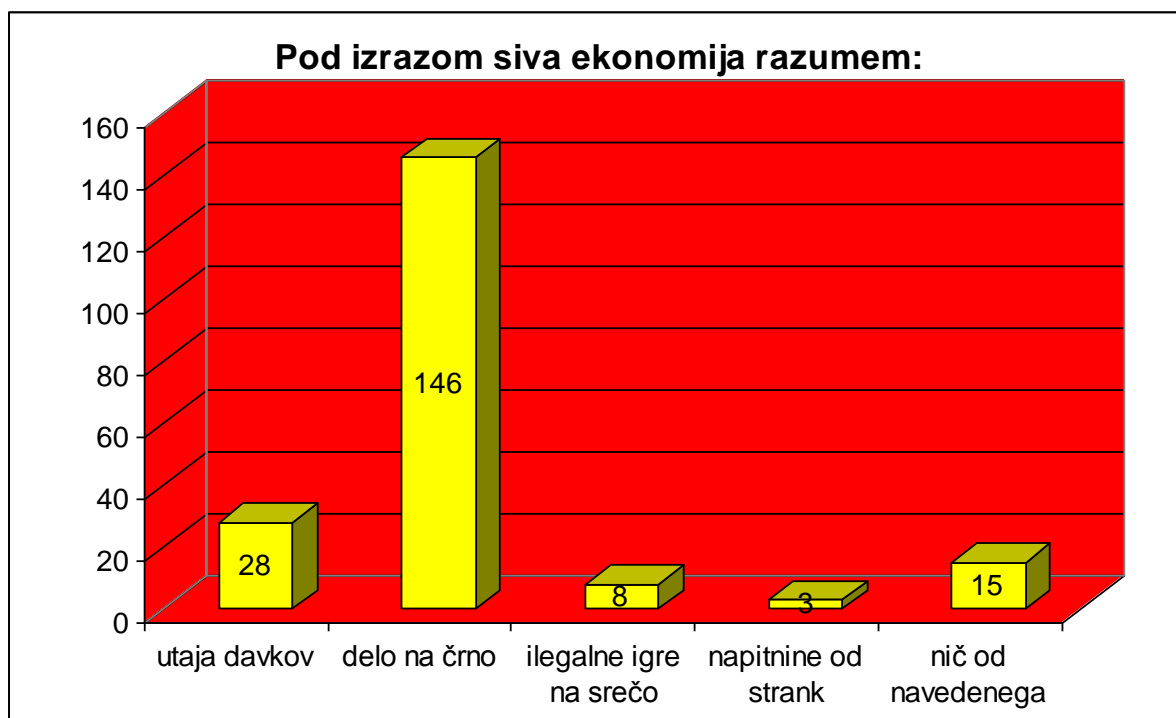

Graf 4: Ali ste že slišali za izraz siva ekonomija

88 (44 %) anketirancev je že slišalo za izraz siva ekonomija, 112 (56 %) anketirancev pa še ni slišalo izraza siva ekonomija.

4. Pod izrazom siva ekonomija razujem:

Pod izrazom siva ekonomija razujem:	
utaja davkov.	28
delo na črno.	146
ilegalne igre na srečo.	8
napitnine od strank.	3
nič od navedenega.	15

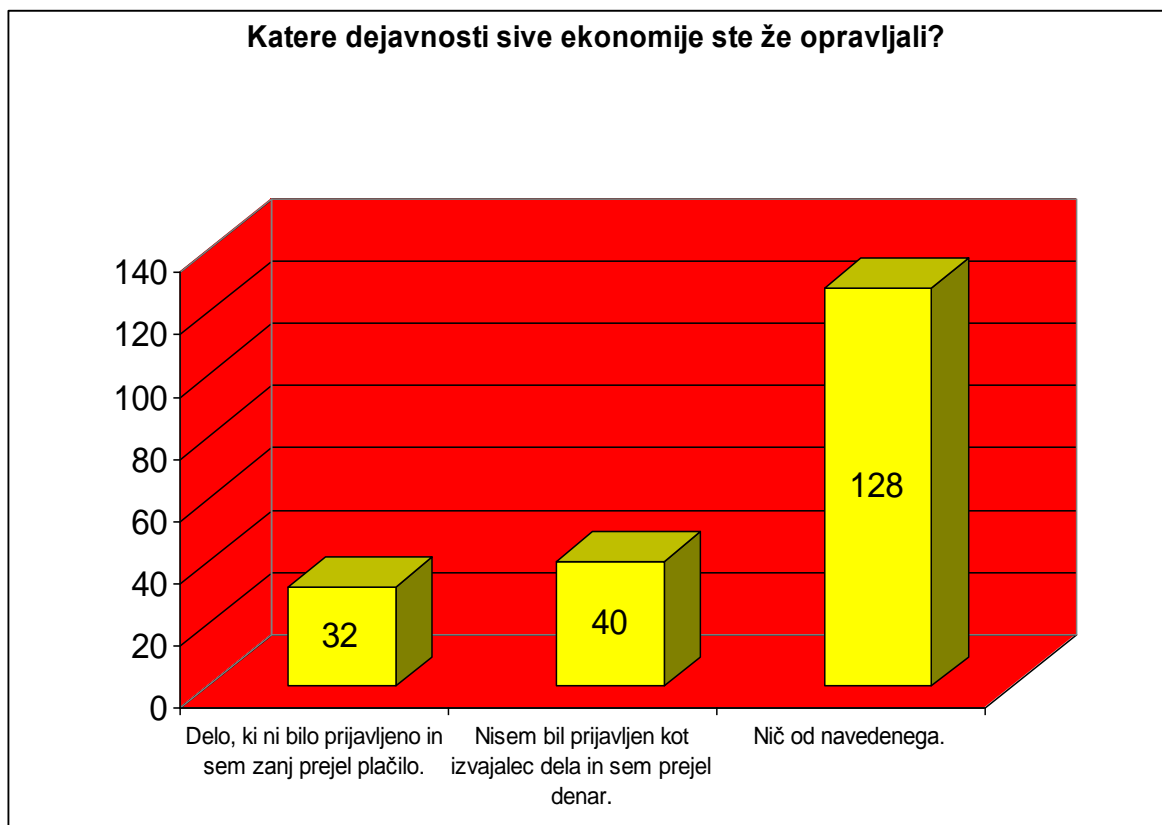

Graf 5: Pod izrazom siva ekonomija razujem:

28 (14 %) anketirancev pod izrazom siva ekonomija razume utaja davkov, 146 (73 %) anketirancev razume delo na črno, 8 (4 %) anketirancev razume igre na srečo, 3 (1,5 %) razume napitnine od strank, 15 (7,5 %) pa ne razume nič od navedenega.

5. Katere dejavnosti sive ekonomije ste že opravljali?

Katere dejavnosti sive ekonomije ste že opravljali?	
Delo, ki ni bilo prijavljeno in sem zanj prejel plačilo.	32
Nisem bil prijavljen kot izvajalec dela in sem prejel denar.	40
Nič od navedenega.	128

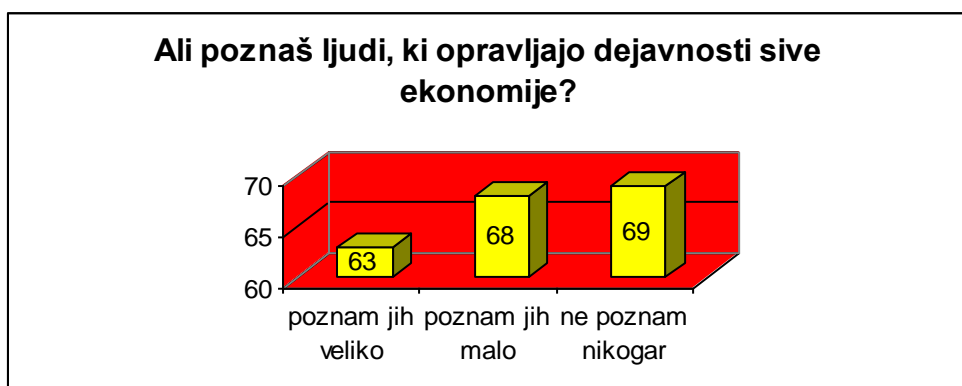

Graf 6: Katere dejavnosti sive ekonomije ste že opravljali?

32 (16 %) anketirancev je opravljalo dejavnost sive ekonomije kot delo, ki ni bilo prijavljeno in so zanj prejeli plačilo. 40 (20 %) anketirancev je opravljajo dejavnost sive ekonomije kot neprijavljeni izvajalci dela in so zanj prejeli plačilo. 128 (64 %) pa ni opravljalo dejavnosti sive ekonomije.

6. Ali poznaš ljudi, ki opravljajo dejavnosti sive ekonomije?

Ali poznaš ljudi, ki opravljajo dejavnosti sive ekonomije?	
Poznam jih veliko.	63
Poznam jih malo.	68
Ne poznam nikogar.	69

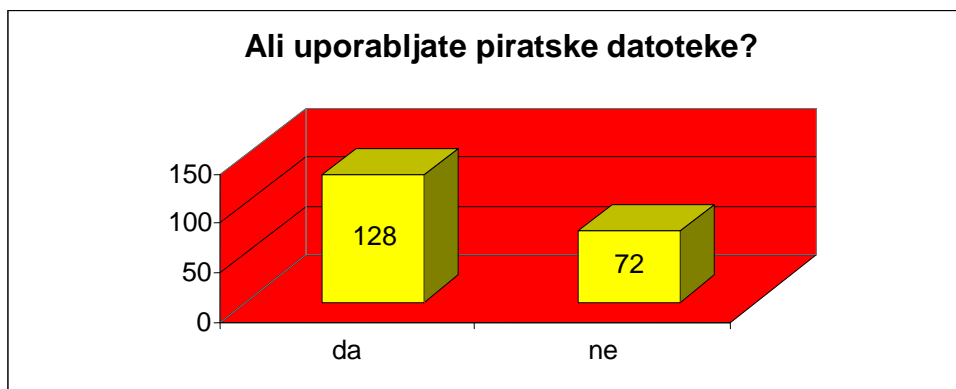

Graf 7: Ali poznaš ljudi, ki opravljajo dejavnosti sive ekonomije?

63 (31,5 %) anketirancev pozna veliko ljudi, ki so opravljali dejavnost sive ekonomije, 68 (34 %) anketirancev pozna malo ljudi, 69 (34,5 %) anketirancev pa ne pozna nikogar.

7. Ali uporabljate piratske datoteke?

Ali uporabljate piratske datoteke?	
Da.	128
Ne.	72

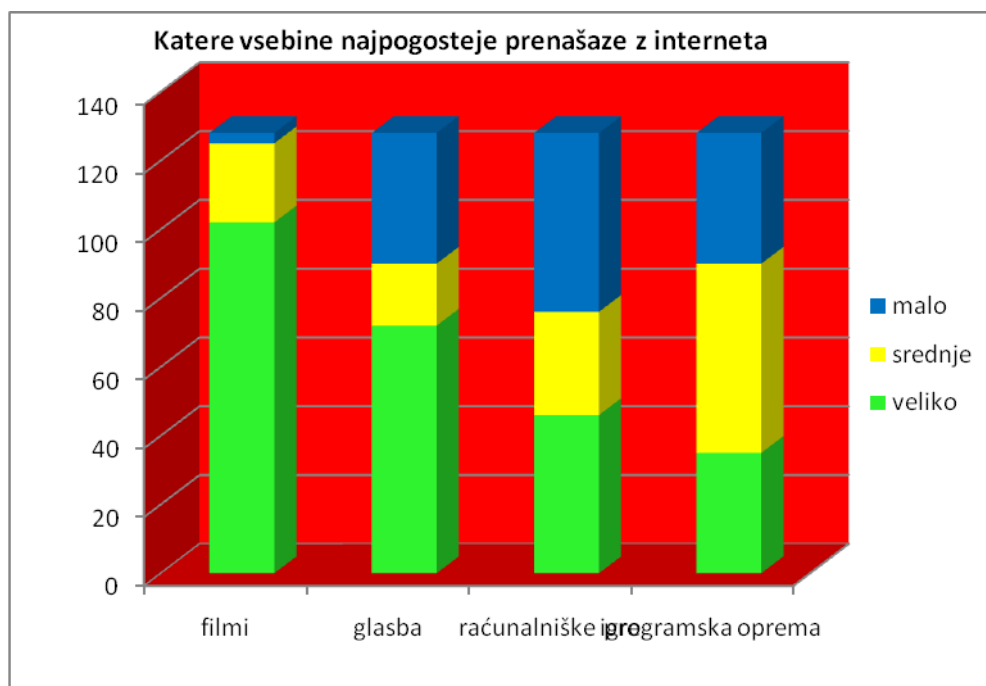
Graf 8: Ali uporabljate piratske datoteke?

128 (64 %) anketirancev uporablja piratske datoteke, 72 (36 %) anketirancev pa ne uporablja piratskih datotek.

8. Katere vsebine najpogosteje prenašate z interneta?

Katere vsebine najpogosteje prenašate z interneta?

	veliko	srednje	malo
Filme.	102	23	4
Glasbo.	72	18	38
Računalniške igre.	46	30	52
Programsko opremo.	35	55	38

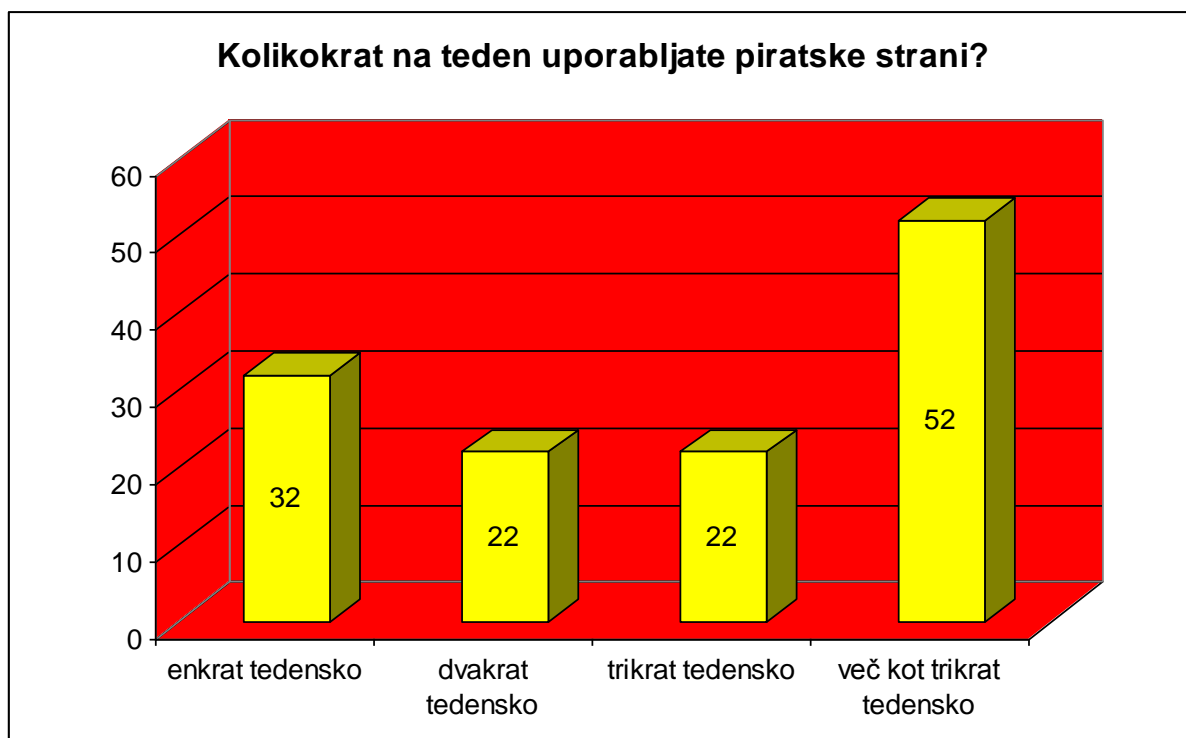
Graf 9: Katere vsebine najpogosteje prenašate z interneta?

102 (79,6 %) anketirancev največ prenašata filme, 23 (17,3 %) anketirancev srednje prenaša filme, 4 (3,1 %) anketirancev pa malo prenaša filme. 72 (56,4 %) anketirancev največ prenaša glasbo, 18 (14 %) anketirancev srednje prenaša glasbo, 38 (29,6 %) anketirancev pa malo prenaša glasbo. 46 (35,7 %) anketirancev največ prenaša igre, 30 (23,4 %) anketirancev srednje prenaša igre, 52 (40,6 %) anketirancev pa malo prenaša igre. 35 (27,5 %) anketirancev največ prenaša programska opremo, 55 (42,9 %) anketirancev srednje prenaša programska opremo, 38 (29,6 %) anketirancev pa malo prenaša programska opremo.

Največ prenosov je na področju filmov, saj anketiranci najpogosteje prenašajo filme.

9. Kolikokrat na teden uporabljate piratske strani?

Kolikokrat na teden uporabljate piratske strani?	
Enkrat tedensko.	32
Dvakrat tedensko.	22
Trikrat tedensko.	22
Več kot trikrat tedensko.	52

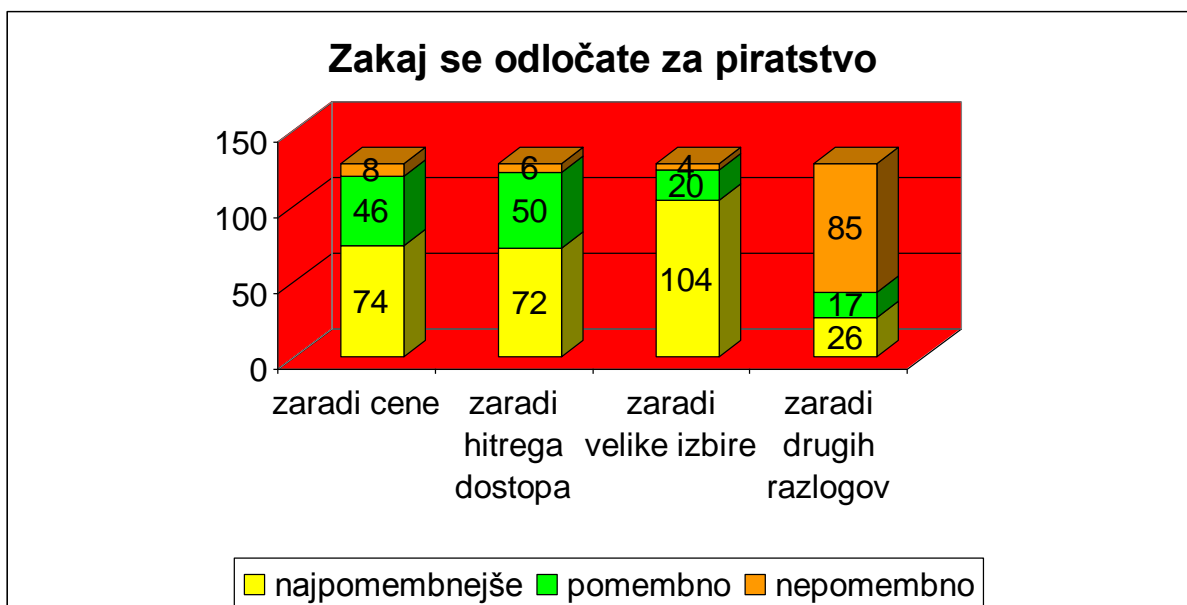

Graf 10: Kolikokrat na teden uporabljate piratske strani?

32 (25 %) anketirancev uporablja piratske strani enkrat tedensko, 22 (17,2 %) anketirancev uporablja piratske strani dvakrat tedensko, 22 (17,2 %) anketirancev uporablja piratske strani trikrat tedensko, 52 (40,6 %) anketirancev uporablja piratske strani več kot trikrat tedensko.

10. Zakaj se odločate za piratstvo?

Zakaj se odločate za piratstvo?			
	najpomembnejše	pomembno	nepomembno
Zaradi cene.	74	46	8
Zaradi hitrega dostopa.	72	50	6
Zaradi velike izbire.	104	20	4
Zaradi drugih razlogov.	26	17	85

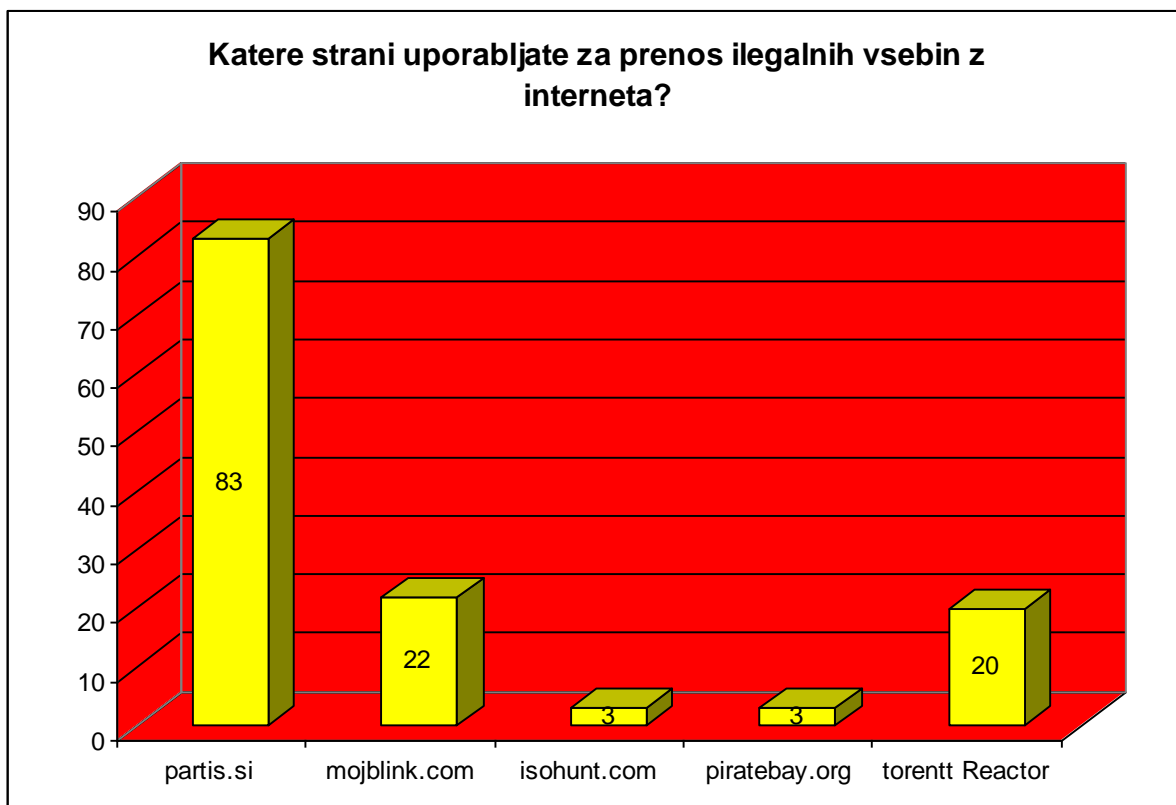

Graf 11: Zakaj se odločate za piratstvo?

74 (57,8 %) anketirancem se zdi cena najpomembnejša, 46 (35,9 %) anketirancem se zdi cena pomembna, 8 (6,3 %) anketirancem pa se zdi cena nepomembna. 72 (56,2 %) anketirancem se zdi hiter dostop najpomembnejši, 50 (39,2 %) anketirancem se zdi hiter dostop pomemben, 6 (4,6 %) anketirancem pa se zdi hiter dostop nepomemben. 104 (81,2 %) anketirancem se zdi velika izbira najpomembnejša, 20 (15,6 %) anketirancem se zdi velika izbira pomembna, 4 (3,2 %) anketirancem pa se velika izbira zdi nepomembna.

11. Katere strani uporabljate za prenos ilegalnih vsebin z interneta?

Katere strani uporabljate za prenos ilegalnih vsebin z interneta?	
Partis.si.	83
Mojblink.com.	22
Isohunt.com.	3
Piratebay.org.	3
Torentt Reactor.	20

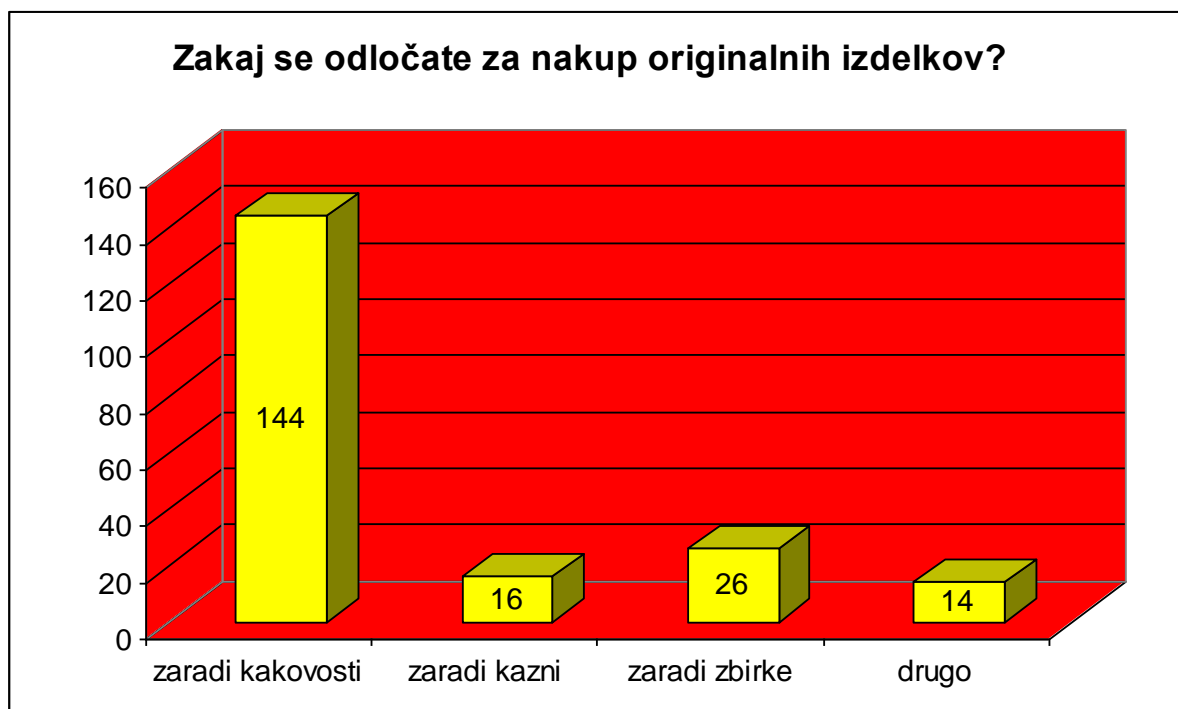

Graf 12: Katere strani uporabljate za prenos ilegalnih vsebin z interneta?

83 (63,3 %) anketirancev uporablja spletno stran Partis.si, 22 (16,7 %) anketirancev uporablja spletno stran Mojblink.com, 3 (2,4 %) anketirancev uporablja spletno stran IsoHunt.com, 3 (2,4 %) anketirancev uporablja spletno stran Piratebay.org, 20 (15,2 %) anketirancev pa uporablja spletno stran Torrent Reactor.

12. Zakaj se odločate za nakup originalnih izdelkov?

Zakaj se odločate za nakup originalnih izdelkov?	
Zaradi kakovosti.	144
Zaradi kazni.	16
Zaradi zbirke.	26
Drugo.	14

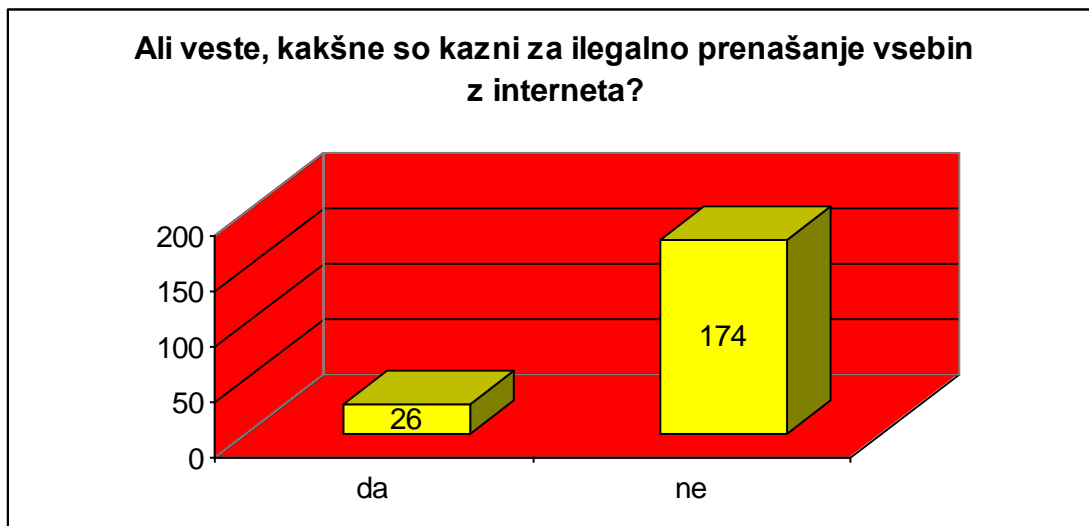

Graf 13: Zakaj se odločate za nakup originalnih izdelkov?

144 (72 %) anketirancev se odloča za nakup originalnih izdelkov zaradi kakovosti, 16 (8 %) anketirancev se odloča za nakup originalnih izdelkov zaradi kazni, 26 (13 %) anketirancev se odloča za nakup originalnih izdelkov zaradi zbirke, 14 (7 %) anketirancev se odloča za nakup originalnih izdelkov zaradi drugih vzrokov.

13. Ali veste kakšne so kazni za ilegalno prenašanje vsebin z interneta?

Ali veste, kakšne so kazni za ilegalno prenašanje vsebin z interneta?	
Da.	26
Ne.	174

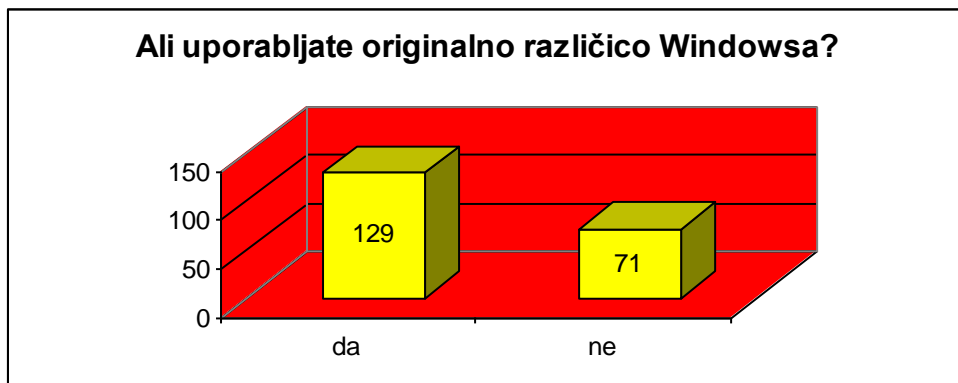

Graf 14: Ali veste, kakšne so kazni za ilegalno prenašanje vsebin z interneta?

26 (13 %) anketirancev pozna kazni za ilegalno prenašanje vsebin z interneta, 174 (87 %) anketirancev pa ne pozna kazni za ilegalno prenašanje vsebin z interneta.

14. Ali uporabljate originalno različico Windows?

Ali uporabljate originalno različico Windows?	
Da.	129
Ne.	71

Graf 15: Ali uporabljate originalno različico Windows?

129 (64,5 %) anketirancev uporablja originalno različico Windows, 71 (35,5 %) anketirancev pa ne uporablja originalne različice Windows.

5 OVREDNOTENJE HIPOTEZ

H 1: Večina anketirancev pozna pojem siva ekonomija.

Hipotezo lahko ovržemo, saj 112 (66 %) anketirancev ne pozna pojma siva ekonomija.

H 2: Večina anketirancev pozna dejavnosti, ki jih obsega siva ekonomija.

Hipotezo lahko potrdimo, saj 185 (92,5 %) anketirancev pozna dejavnosti, ki jih obsega siva ekonomija.

H 3: Največ prenosov je na področju računalniških iger.

Hipotezo lahko ovržemo, saj je za 102 (51 %) anketirancev najpogostejša vsebina za prenos filmi.

H 4: Pri anketirancih moškega spola je več nelegalnih načinov prenosov kot pri ženskem spolu.

Hipotezo lahko potrdimo, saj več moških prenaša piratske vsebine kot ženske.

H 5: Večina anketirancev ne pozna kazni za piratstvo.

Hipotezo lahko potrdimo, saj 174 (87 %) anketirancev ne pozna kazni za piratstvo.

H 6: Večina anketirancev se odloča za nakup piratskih izdelkov in jim da prednost pred originali.

Hipotezo lahko potrdimo, saj 128 (64 %) anketirancev uporablja piratske datoteke.

H 7: Najbolj priljubljena spletna stran za piratstvo je spletna stran Partis.si.

Hipotezo lahko potrdimo saj 88 (44 %) anketirancev uporablja spletno stranjo Partis.si.

H 8: Večina anketirancev se odloči za piratstvo zaradi cen.

Hipotezo lahko ovržemo, saj se 104 (52 %) anketiranci odločajo za piratstvo zaradi velike izbire.

H 9: Večina anketirancev ne uporablja originalne različice operacijskega sistema Windows.

Hipotezo lahko ovržemo, saj 129 (64,5 %) anketirancev uporablja originalno različico Windows.

6 ZAKLJUČEK

Ljudje se pogosto srečujemo s sivo ekonomijo. Siva ekonomija se skriva v različnih aktivnostih kot so neprijavljeno in neobdavčeno delo, ilegalne igre na srečo, delo brez potrebnega delovnega dovoljenja, ilegalna trgovina z mamili, tobačnimi izdelki in alkoholnimi pijačami, neposredna menjava dobrin in storitev, plačila za neregistrirano delo v času prejemanja različnih nadomestil.

Stopnjo sive ekonomije merimo v njenem deležu v bruto domačem proizvodu. V Sloveniji znaša med 20 % in 24 %. Razlogi za sivo ekonomijo so v velikem številu brezposelnih, visokih stroških dela, neprilagojeni delovni zakonodaji, plačilni nedisciplini, nizkih plačah oz. nizkem življenjskem standardu.

Poleg negativnih posledic ima siva ekonomija tudi pozitivne učinke na gospodarstvo, kot so večja tržna fleksibilnost, konjunktorni učinki in boljša stvarna preskrba prebivalstva.

Danes si življenje brez interneta ne moremo več predstavljati, še posebej mladi. Pri tem pa naletimo na piratstvo. Mladi ne vedo, da se piratstvo pojavlja v različnih kategorijah, kot so preprosto piratstvo, tihotapljenje, ponaredki in internetno piratstvo. Zraven tega pa se mladi ne zavedajo, da piratstvo pušča oziroma povzroča velike posledice v glasbeni industriji, filmski industriji in močno vpliva tudi na svetovno gospodarstvo. Piratstvo je način prenosa raznih vsebin preko interneta, ki se ga večina mladih rada poslužuje. Vendar se mladi premalokrat vprašamo, kakšne so kazni in kakšne so kazenske določbe.

V praktičnem delu smo ugotovili, da večina anketirancev ne pozna izraza siva ekonomija, da jih večina pod izrazom siva ekonomija razume delo na črno, da večina anketirancev ni opravljala nobene dejavnosti in ne poznajo ljudi, ki opravljajo kakršno koli dejavnost sive ekonomije. Na področju piratstva smo ugotovili, da se večina anketirancev poslužuje piratstva na internetu, da večina anketirancev največkrat prenaša preko interneta programsko opremo, da se piratstva poslužujejo več kot trikrat tedensko in da je vzrok za prenos piratskih vsebin predvsem cena. Najbolj priljubljena spletna stran je Partis.si. Če pa se že mladi odločijo za nakup originalnega izdelka, je to predvsem zaradi kakovosti. Večina anketirancev ne pozna kazni za piratstvo. Presenetljivo pa je, da večina anketirancev uporablja originalno različico operacijskega sistema Windows.

7 VIRI IN LITERATURA

1. FRANZA, Vesna. 2008. Merjenje sive ekonomije: Diplomsko delo: Ljubljana ekonomska fakulteta
2. ESIH, Janko. 2004. Siva ekonomija in vpliv na tržno gospodarstvo v Sloveniji: Diplomsko delo: Maribor Ekonomsko-poslovna fakulteta
3. Pravice in avtorske pravice. [online]. 2010. [Pridobljeno: 24.1.2011]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.e-neo.si/si/atrativno/piratstvo-in-avtorske-pravice/>
4. CVETKO, Marko. 2008. Piratstvo v glasbeni industriji: Zaključna strokovna naloga visoke poslovne šole: Ljubljana ekonomska fakulteta
5. TURČINOVIČ, Petra. 2007. Piratstvo in vloga turizma pri nakupu ponarejenih izdelkov: Diplomsko delo; Ljubljana ekonomska fakulteta
6. PREMRN, Samo. 2008. Škoda, ki zaradi kršenja avtorskih pravic nastane v filmski industriji: Diplomsko delo: Ljubljana ekonomska fakulteta
7. LEVIČAR, Boštjan. 2009. Trendi v svetovni glasbeni industriji: Diplomsko delo: Ljubljana ekonomska fakulteta
8. Sprejeti zakon [online]. 2010. [Pridobljeno: 16.12.2010]. Dostopno na spletnem naslovu:
http://www2.gov.si/zak/Zak_vel.nsf/0/d70291ce5e21cf56c125662500210080?OpenDocument
9. Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah. [online]. 2010. [Pridobljeno: 24.1.2011]. Dostopno na spletnem naslovu:
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO403.html

8 PRILOGA

ANKETNI VPRAŠALNIK

Smo Sandi Žnidarič, Dejan Vrtačnik in Luka Kolar, dijaki 4. B-razreda Poslovno-komercialne šole Celje. V okviru raziskovalne naloge Odnos mladih do sive ekonomije na internetu bomo izvedli anketni vprašalnik, ki nam bo pomagal pri nadaljnem raziskovanju. Prosimo vas, da rešite anketo, za odgovore se vam že vnaprej zahvaljujemo.

1. Spol
 - a) M
 - b) ž

2. Starost
 - a) Od 14-16 let
 - b) Od 17-18 let
 - c) Več kot 18 let

3. Ali ste že slišali za izraz siva ekonomija ?
 - a) Da.
 - b) Ne.

4. Pod izrazom siva ekonomija razumem:
 - a) Utajo davkov.
 - b) Delo na črno.
 - c) Ilegalne igre na srečo.
 - d) Napitnine od strank
 - e) Nič od navedenega.

5. Katere dejavnosti sive ekonomije ste že opravljali ?
 - a) Delo, ki ni bilo prijavljeno in sem zanj prejel plačilo.
 - b) Nisem bil prijavljen kot izvajalec dela in sem prejel denar.
 - c) Nič od navedenega.

6. Ali poznaš ljudi, ki opravljajo dejavnosti sive ekonomije ?

- a) Poznam jih veliko.
- b) Poznam jih malo.
- c) Ne poznam nikogar.

7. Ali uporabljate piratske datoteke?

- a) Da.
- b) Ne.

Če ste odgovorili z DA, rešite naslednja vprašanja od št. 8 do št. 12.

Tisti, ki ste odgovorili z NE, nadaljujte z vprašanjem št. 12.

8. Katere vsebine najpogosteje prenašate z interneta?

Z znakom X označite, kako pogosto prenašate piratske vsebine.

	Veliko	Srednje	Malo
Filmi			
Glasba			
Računalniške igre			
Programska oprema			

9. Kolikokrat na teden uporabljate piratske strani?

- a) Enkrat tedensko.
- b) Dvakrat tedensko.
- c) Trikrat tedensko.
- d) Več kot trikrat tedensko.

10. Zakaj se odločate za piratstvo?

Z znakom X označite, kaj se vam zdi najpomembnejše, kaj pomembno in kaj nepomembno.

	Najpomembnejše	Pomembno	Nepomembno
Zaradi cene.			
Zaradi hitrega dostopa.			
Zaradi velike izbire.	0		
Zaradi drugih razlogov.			

11. Katere strani uporabljate za prenos ilegalnih vsebin z interneta?

- a) Partis.si.
- b) Mojblink.com.
- c) IsoHunt.com.
- d) Piratebay.org
- e) Torrent Reactor

12. Zakaj se odločate za nakup originalnih izdelkov?

- a) Zaradi kakovosti.
- b) Zaradi kazni.
- c) Zaradi zbirke.
- d) Drugo:

13. Ali veste, kakšne so kazni za ilegalno prenašanje vsebin z interneta?

- a) Da.

Če ste odgovorili da, navedite dve kazni, ki ju poznate:

- b) Ne.

14. Ali uporabljate originalno različico Windows?

- a) Da.
- b) Ne.

Hvala za vaše odgovore, zelo ste nam pomagali pri nadaljnjem raziskovanju.